

Henryka Długosz

Inwentarz postaw twórczych – próba analizy właściwości i przydatności

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 7, 87-97

1993

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Henryka Długosz

**INWENTARZ POSTAW TWÓRCZYCH
— PRÓBA ANALIZY WŁAŚCIWOŚCI I PRZYDATNOŚCI**

Wprowadzenie

W dotychczasowej praktyce psychologicznej pomiar twórczych możliwości, zachowań i postaw nie jest zbyt rozpowszechniony. Sytuacja taka wynika bezpośrednio z braku metod spełniających wymogi stawiane technikom pomiarowym. Pośrednią przyczyną są rozbieżności dotyczące przedmiotu pomiaru, to znaczy twórczości, jej natury, kryteriów, wskaźników.

Niniejsze opracowanie jest relacją z prac nad badaniem właściwości psychometrycznych i przydatności Inwentarza Postaw Twórczych (IPT) opracowanego wspólnie przez W. Dobrołowicza¹ i H. Długosz.

Przedmiotem pomiaru za pomocą tego inwentarza mają być postawy twórcze. Przyjmuję, że aktywność twórcza jest ukierunkowana na przekształcanie świata (kreacja) oraz siebie (autokreacja) i może

¹ W. D o b r o ł o w i c z, *O niektórych metodach i technikach badania zdolności i postaw twórczych*, „Studia Kieleckie” 1983, 1. Doc. dr hab. W. Dobrołowicz będąc współautorem pierwotnej wersji wyraził zgodę na kontynuowanie prac nad IPT przez autorkę niniejszego opracowania.

mieć charakter aktualny (jest uzewnętrzniona, realizowana) lub potencjalny (nie jest uzewnętrzniona). Ważnym czynnikiem dynamizującym, ukierunkowującym czynności poznawcze i działania są postawy². W relacji zewnętrznej postawę określa się jako złożony (intelektualno-motywacyjno-behawioralny) związek podmiotowo-przedmiotowy, natomiast w relacji wewnętrznej jako organizację elementów poznawczych, emocjonalno-motywacyjnych i behawioralnych jednostki³. Takie komponenty można wyłonić także w postawie twórczej — obejmowałaby ona poznawczo-uczuciowo-behawioralny stosunek do przekształcenia świata i siebie, do zmian i nowości. Ludzie niewątpliwie różnią się postawami wobec nowości i zmian.

Analizowany IPT ma w założeniu badać postawy, które Z. Pietrasieński⁴ wymienia jako postawy wobec innowacji: pionierską, recepcyjną, zachowawczą. Postawa pionierska oznacza pozytywny stosunek do zmian, nowości i innowacji. Postawa recepcyjna charakteryzuje się ostrożnością wobec zmian i innowacji, raczej adaptacją nowości niż ich tworzeniem. Postawę zachowawczą cechuje niechęć wobec zmian i nowości, konserwatyzm. W pierwotnej wersji IPT zawiera skale dotyczące tych trzech rodzajów postaw twórczych. Obok skal postaw wobec nowości w skład IPT wchodzi skale, które mają mierzyć postawy wobec takich wartości, jak rozwój osobisty, życie rodzinne i stosunki osobiste, uczestnictwo w życiu społecznym, godność własna, powodzenie u płci przeciwnej, poznawanie świata, dobrobyt.

² T. Mądrycki, *Psychologiczne prawidłowości kształtowania się postaw*, Warszawa 1977; S. Mika, *Psychologia społeczna*, Warszawa 1982.

³ T. Mądrycki, *Psychologiczne prawidłowości...*

⁴ Z. Pietrasieński, *Twórcze kierownictwo*, Warszawa 1975.

Przebieg prac nad doskonaleniem budowy IPT

1. Etap pierwszy — przyporządkowanie stwierdzeń do skal

Pierwotną wersję IPT, obejmującą 96 stwierdzeń⁵, uzupełniono o 4 dalsze. Listę 100 stwierdzeń ułożono w losowej kolejności i poddano ocenie 4 sędziów kompetentnych, którymi byli psychologowie, pracownicy naukowo-dydaktyczni. Sędziowie nie znali wcześniej inwentarza, pracowali niezależnie, według następującej instrukcji:

INSTRUKCJA DLA SĘDZIÓW

Zadaniem Pana(i) będzie uporządkowanie stwierdzeń zamieszczonych na dołączonym arkuszu.

Kolejne stwierdzenia należy zaklasyfikować do wymienionych niżej kategorii i wpisać numer stwierdzenia obok numeru kategorii na arkuszu odpowiedzi.

W zasadzie każde stwierdzenie powinno być zaklasyfikowane tylko do jednej kategorii, gdyby jednak to się Panu(i) nie udało, proszę numer danego stwierdzenia wpisać do dwu lub więcej kategorii.

Oto numery kategorii i ich krótka charakterystyka:

I. UCZESTNICTWO W ŻYCIU SPOŁECZNYM

obejmuje przejawy pozytywnej postawy na rzecz innych ludzi i instytucji

II. POSTAWA RECEPCYJNA

obejmuje przejawy ostrożności wobec nowości i innowacji

III. DOBROBYT

obejmuje pozytywny stosunek do polepszenia standardu życia, zdobywania dóbr materialnych

IV. POSTAWA PIONIERSKA

pozytywna postawa wobec nowości i innowacji

V. ŻYCIE RODZINNE

nastawienie na realizację i zapewnienie szczęśliwego życia rodzinnego

VI.. POSTAWA ZACHOWAWCZA

obejmuje przejawy niechęci wobec nowości i innowacji, konserwatyzm

⁵ W. Dobrołowicz, *O niektórych metodach...*

VII. ROZWÓJ OSOBISTY

obejmuje nastawienie na doskonalenie się, rozwój osobisty

VIII. INNE

obejmuje stosunek do różnych wartości, takich jak: godność własna, powodzenie u płci przeciwnej, satysfakcjonujące spędzanie czasu wolnego, sztuka, poznawanie świata.

Dokonano szczegółowej analizy wyników pracy sędziów. Przyjęto arbitralnie, że zgodność 3 sędziów co do przyporządkowania stwierdzenia do skali jest wystarczającym warunkiem, aby na tym etapie prac to stwierdzenie włączyć do danej skali. W rezultacie uzyskano listę 82 stwierdzeń odnoszących się do ośmiu skal.

- I — uczestnictwo w życiu społecznym — 15 stwierdzeń (1, 12, 23, 30, 31, 32, 37, 45, 50, 60, 67, 72, 73, 77, 80)
- II — postawa recepcyjna — 9 stwierdzeń (2, 13, 20, 24, 38, 39, 54, 61, 75)
- III — inne wartości — 11 stwierdzeń (3, 9, 27, 34, 40, 47, 53, 55, 62, 63, 69)
- IV — dobrobyt — 11 stwierdzeń (4, 10, 15, 16, 21, 28, 35, 48, 56, 70, 76)
- V — postawa pionierska — 12 stwierdzeń (5, 11, 17, 22, 29, 36, 41, 49, 57, 64, 71, 81)
- VI — życie rodzinne i stosunki osobiste — 5 stwierdzeń (6, 18, 42, 65, 78)
- VII — postawa zachowawcza — 8 stwierdzeń (7, 26, 43, 51, 58, 66, 79, 82)
- VIII — rozwój osobisty — 11 stwierdzeń (8, 14, 19, 25, 33, 44, 46, 52, 59, 68, 74)

2. Etap drugi — weryfikacja empiryczna i statystyczna

Wersję IPT obejmującą 82 itemy (pozycje) poddano weryfikacji empirycznej i statystycznej⁶.

Dla ustalenia diagnostyczności IPT dokonano zbadania jego trafności zewnętrznej i wewnętrznej. Przyjęto założenie, że w zakładzie pracy czynni racjonalizatorzy i wynalazcy prezentują postawy twórcze wobec nowości i zmian, w przeciwieństwie do pracowników, którzy nie składają projektów racjonalizatorskich. Za pomocą IPT w wersji złożonej z 82 itemów przebadano 86 pracowników jednego z zakładów przemysłowych na terenie Kielc. W badanej grupie było 54 racjonalizatorów i 32 osoby, które do chwili badania nie składały projektów racjonalizatorskich. Badania przeprowadzono w październiku 1988 roku. Oczekiwano, że porównanie wyników badania w obu grupach (racjonalizatorów — R i nieracjonalizatorów — NR) wskaże na różnice w zakresie poszczególnych skal i itemów IPT. Współczynniki korelacji poszczególnych pozycji skali z ogólnym wynikiem skali miały wskazywać na trafność wewnętrzną IPT.

3. Uzyskane wyniki

Analiza wariancji, którą posłużono się dla wykrycia różnic między skalami w grupie N i NR, nie dała oczekiwanych rezultatów. Wobec tego, że wyniki nie są istotne statystycznie, zostaną pominięte w tym opracowaniu.

Zbadanie trafności wewnętrznej IPT za pomocą obliczenia współ-

⁶ Tą drogą składam serdeczne podziękowanie mgr. Andrzejowi Wiśniewskiemu, pracownikowi Katedry Psychologii WSP w Kielcach, za rady i konsultacje statystyczne oraz dokonanie obliczeń przy pomocy EMC, co umożliwiło przygotowanie tego opracowania.

czynników korelacji poszczególnych itemów z wynikiem ogólnym skal dało rezultaty zadowalające. Przytoczono je w tabeli 1. Uznano, że trafność wewnętrzną mierzona współczynnikiem korelacji itemów z wynikiem ogólnym skal nie może być jedyną podstawą do przyjęcia lub odrzucenia poszczególnych stwierdzeń. Jako drugie kryterium przyjęto zdolność dyskryminacyjną poszczególnych itemów w badanych grupach R i NR przez obliczenie „t”. Zrezygnowano tutaj z przytoczenia wyników szczegółowych, gdyż poszerzyłoby to ramy niniejszego opracowania.

4. Budowa inwentarza w nowej wersji

W wyniku analizy statystycznej dokonano wyboru 30 stwierdzeń, które przypuszczalnie są specyficzne dla grup R i NR. Hipotezę tę zweryfikowano dokonując analizy wariancji dla grupy R i NR ze względu na te przypuszczalnie specyficzne itemy w poszczególnych skalach. Uzyskane rezultaty przedstawiono w tabeli 2.

Skale I, II, III, V, VII — jak się okazało — różnicują więc grupy R i NR, gdy w analizie uwzględniono wybrane stwierdzenia. Wydaje się, że wyniki te można uznać za wystarczające na tym etapie prac do budowy skali twórczości niezależnej od pozostałych skal inwentarza. Skala ta pozwalałaby na różnicowanie osób o postawach twórczych (wysokie średnie wyniki w grupie R) od osób o postawach nietwórczych (wysokie wyniki w grupie NR). W skład skali postaw twórczych wchodziłyby itemy 1, 17, 29, 36, 60, 64, 71, 73, 80, natomiast postaw nietwórczych — 2, 75, 47, 63, 69, 40, 7, 58, 66, 79, 82.

Trafność wewnętrzną inwentarza pozwala na przypuszczenie, że pozostałe skale mogą służyć diagnozie, jednak nie różnicują grup R i NR.

Wydaje się, że pożądana byłaby ponowna weryfikacja empiryczna wartości diagnostycznej obecnej postaci IPT.

Tabela 1. Współczynniki korelacji r poszczególnych itemów z wynikiem ogólnym danej skali, $N = 86$

I		II		III		IV		V		VI		VII		VIII	
Nr itemu	r	Nr itemu	r	Nr itemu	r	Nr itemu	r	Nr itemu	r	Nr itemu	r	Nr itemu	r	Nr itemu	r
1	0,308*	2	0,287*	3	0,344**	4	0,342**	11	0,309	6	0,743**	7	0,682**	8	0,465**
12	0,447**	13	0,623**	9	0,523**	10	0,58**	17	0,614**	18	0,536**	26	0,504**	14	0,558**
23	0,571**	20	0,631**	27	0,522**	15	0,546**	22	0,39**	42	0,713**	43	0,713**	19	0,755**
30	0,51**	24	0,316*	34	0,676**	16	0,621**	29	0,475**	65	0,747**	51	0,386**	25	0,607**
31	0,468**	38	0,593**	40	0,713**	21	0,715**	36	0,582**	78	0,721**	58	0,463**	33	0,628**
32	0,613**	39	0,388**	47	0,5**	28	0,628**	41	0,465**			66	0,702**	44	0,416**
37	0,475**	54	0,575**	53	0,358**	35	0,57**	49	0,628**			79	0,684**	46	0,796**
45	0,43**	61	0,355**	55	0,431**	48	0,615**	57	0,486**			82	0,604**	52	0,673**
50	0,549**	75	0,296*	63	0,49**	56	0,597**	64	0,465**					59	0,595**
60	0,569**			69	0,59**	76	0,331**	71	0,307*					68	0,482**
67	0,607**							81	0,415**					74	0,688**
72	0,687**														
73	0,526**														
77	0,595**														
80	0,398**														

**— r istotne na poziomie 0,001

* — r istotne na poziomie 0,01

Tabela 2. Wyniki analizy wariancji F dla grup R i NR w zakresie wybranych stwierdzeń (uwzględniono tylko skale, w których wyniki okazały się istotne na poziomie 0,05 lub 0,01)

Skala	Numery stwierdzeń	Średnia w grupie		F	Istotne na poziomie
		R	NR		
I	1, 60, 73, 80	6,888	6,218	4,014	0,05
II	2, 75	4,648	5,406	9,324	0,01
III	47, 63, 69, 40	2,581	3,252	3,201	0,05
V	17, 29, 36, 64, 71	15,452	14,00	6,163	0,01
VII	7, 58, 66, 79, 82	7,722	9,656	4,169	0,05

IPT — wersja eksperymentalna

Poniższa lista zawiera 82 różne stwierdzenia, z którymi możesz całkowicie zgadzać się, tylko częściowo zgadzać się, częściowo nie zgadzać się, całkowicie nie zgadzać się lub możesz na dany temat nie mieć wyrobionego zdania.

Zadaniem Twoim będzie ocena tych stwierdzeń, czyli ustosunkowanie się do każdego z nich zgodnie z własnymi odczuciami i przekonaniem.

Należy przeczytać każde podane zdanie, odpowiednio się do niego ustosunkować i swoją ocenę wpisać do odpowiedniej kratki w „Arkuszu odpowiedzi”. Zamiast słów postugiwać się będziesz następującymi symbolami:

++ wpisujesz wówczas, gdy z danym stwierdzeniem zgadzasz się całkowicie, bez zastrzeżeń, nie wątpisz w jego słuszność

+ będzie oznaczało „częściowo zgadzam się”

- - wpisujesz wówczas, gdy z danym stwierdzeniem „nie zgadzasz się zupełnie”

- będzie oznaczało częściowo nie „zgadzam się”

„O” oznacza, że jest Ci to obojętne, nie masz na ten temat wyrobionego zdania.

Pamiętaj, że nie ma tu ani dobrych, ani złych stwierdzeń, dlatego nie myśl o tym, co inni sądzą na dany temat, napisz szczerze swą opinię.

Nie musisz się spieszyć, ale nie zastanawiaj się zbyt długo nad każdym zdaniem. Jeśli masz jakieś wątpliwości, zwróć się do osoby prowadzącej badania.

1. Sprawia mi przyjemność robienie czegoś dla innych.
2. Jestem przekonany, że wszelkie nowości przed zastosowaniem w praktyce należy dokładnie wypróbować.
3. Uważam, że należy postępować tak, aby przede wszystkim zachować godność własną.
4. Dużą przyjemność sprawiałoby mi posiadanie komfortowego mieszkania.
5. Uważam, że zmiany i nowości należy przyjmować entuzjastycznie.
6. Będę dążyć do zapewnienia sobie szczęśliwego życia rodzinnego.
7. Jestem przekonany, że należy unikać, tak długo jak się tylko da, wprowadzania w życie nowych pomysłów, gdyż zawsze wiąże się z tym niepewność.
8. Jestem bardzo zadowolony, jeśli udaje mi się przezwyciężyć swoje wady i słabości.
9. Bardzo mnie cieszy powrodozenie u płci przeciwnej.
10. Dążę do zdobycia jak najwięcej pieniędzy.
11. Nie lubię rutyny.
12. Uważam, że należy dbać przede wszystkim o zdobycie zaufania innych.
13. Zanim wprowadzam jakieś zmiany, długo się nad tym zastanawiam.
14. Robię wszystko, aby być dobrym fachowcem.
15. Każdy człowiek powinien mieć dużo czasu i pieniędzy na rozrywkę.
16. Wydaje mi się, że ludzie, którzy dorobili się mieszkania, samochodu, oszczędności są godni podziwu.
17. Będę starał się wysuwać nowe pomysły i realizować je sam lub przy pomocy innych.
18. Lubię ciche i spokojne życie rodzinne.
19. Będę dążyć do tego, aby być lepszym, doskonalszym.
20. Wszystkie nowe pomysły będę starał się wprowadzać z dużą ostrożnością.
21. Dążę i będę dążył do wyróżnienia się spośród innych posiadaniem czegoś wartościowego

- (samochodu, ubiorów, oszczędności itp.).
22. Uważam, że trzeba samemu tworzyć nowe, a nie korzystać z gotowych rozwiązań.
 23. Lubię przebywać w gronie przyjaciół.
 24. Dążę do tego, aby unikać w życiu niespodzianek.
 25. Cieszę się bardzo, gdy mogę doskonalić swe umiejętności fachowe.
 26. Wolę wykorzystywać fachowe rozwiązania niż trwonić czas i pieniądze na wymyślanie nowości.
 27. Uważam, że konieczny dla człowieka jest kontakt ze sztuką.
 28. Cieszyłoby mnie posiadanie luksusowego, bardzo drogiego samochodu.
 29. Staram się lub będę się starał zmieniać świat.
 30. Jestem przekonany, że nie można żyć bez miłości i przyjaźni.
 31. We wszystkim, co robię, staram się uwzględniać interesy innych ludzi.
 32. Dążę i będę dążył do tego, aby być aktywnym w życiu społecznym.
 33. Wydaje mi się, że warto zdobywać kwalifikacje, aby być sprawnym w swojej dziedzinie.
 34. Staram się utrzymywać kontakt ze sztuką.
 35. Lubię imponować innym przez posiadanie czegoś, czego inni nie mają (ubiorów, samochodu, oszczędności itp.).
 36. Cieszy mnie wprowadzanie zmian, nowości, mimo iż to się wiąże z ryzykiem.
 37. Dążę do tego, aby mieć bliskich przyjaciół i znajomych.
 38. Wydaje mi się, że przed wprowadzeniem wszelkich zmian należy się bardzo poważnie zastanowić.
 39. Sądzę, że nowości należy wprowadzać, jeśli są wyraźnie opłacalne.
 40. Sprawia mi przyjemność obcowanie ze sztuką.
 41. Chciałbym zmienić świat.
 42. Staram się być (postaram się być) najlepszym współmatronkiem i ojcem (matką).
 43. Uważam, że nowości są niepewne i niebezpieczne.
 44. Byłbym nieszczęśliwy, gdybym nie mógł realizować swoich zainteresowań.
 45. Uważam, że trzeba pomagać innym ludziom.
 46. Cieszy mnie doskonalenie swych umiejętności, gdyż przez to staję się lepszym fachowcem.
 47. Staram się i będę się starał o powodzenie u płci przeciwnej.
 48. Wydaje mi się, że zadowolenie można zyskać przez posiadanie tego, czego inni nie mają (pieniędzy, samochodu, mieszkania itp.).
 49. Staram się wysuwać nowe pomysły i wprowadzać w życie nowe rozwiązania.
 50. Największą przyjemność sprawia mi, gdy uda mi się zdobyć zaufanie innych.
 51. Nie lubię nowości, zmian w życiu.
 52. Trzeba dążyć do tego, aby być lepszym, doskonalszym.
 53. Lubię kierować innymi.
 54. Nowości wprowadzam w życie jedynie wtedy, gdy są wyraźnie opłacalne.
 55. Lubię czytać.
 56. Dążę i będę dążył do tego, aby być bogatszym niż inni.
 57. Jestem przekonany, że nie należy ograniczać się we wprowadzaniu w życie nowych pomysłów i wynalazków.
 58. Uważam, że najważniejsze jest ciche i spokojne życie rodzinne.
 59. Robię i będę robił wszystko, by realizować swoje zainteresowania.

60. *Sądzę, że powinno się aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym.*
61. *Nie lubię realizować nowych pomysłów, chyba że są wyraźnie opłacalne.*
62. *W żadnej sytuacji nie należy rezygnować z godności własnej.*
63. *Staram się i będę się starał w przyszłości wzbogacać swoją kolekcję ulubionych przedmiotów (znaczków, staroci, książek, sprzętu radiotechnicznego itp.).*
64. *Cieszę się, gdy wpadnę na jakiś nowy pomysł.*
65. *Uważam, że przede wszystkim powinno się być dobrym współmałżonkiem, ojcem (matką).*
66. *W przyszłości będę unikał zmian, gdyż są niebezpieczne i niepewne.*
67. *Lubię aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym.*
68. *Jestem szczęśliwy, gdy uda mi się zrealizować swoje aspiracje, coś osiągnąć.*
69. *Dążę do tego, aby móc podróżować.*
70. *Cieszy mnie zdobycie jakiejś wartościowej rzeczy do mieszkania, do kolekcji ulubionych przedmiotów.*
71. *Uważam, że należy unikać rutyny.*
72. *Dążę do zyskania sobie zaufania innych.*
73. *Staram się pomagać innym ludziom.*
74. *Staram się doskonalić swoje umiejętności, aby być sprawnym fachowcem.*
75. *Sądzę, że dobrze jest unikać odpowiedzialności.*
76. *Uważam, że w wyborze pracy liczy się przede wszystkim wysokość zarobków.*
77. *Dążę i będę dążył do stworzenia czegoś dla przyszłych pokoleń.*
78. *Chciałbym być dobrym współmałżonkiem i ojcem (matką).*
79. *Wydaje mi się, że nie należy wprowadzać w życie żadnych nowatorskich pomysłów.*
80. *Sprawia mi przyjemność kontakt z innym człowiekiem.*
81. *Uważam, że każdy nowy pomysł należy wprowadzać w życie.*
82. *Uważam, że najlepsze i najbardziej niezawodne są tradycyjne, sprawdzone sposoby postępowania.*

D Z I Ę K U J E M Y